

III. НОРМУВАННЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ

ДО ПРОБЛЕМИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ХЕМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Марія Ганіткевич, 2000

ДУ "Львівська політехніка"

У наш час в українській хемічній термінології спостерігаються дві тенденції, одна - відновлення своєї національної і друга - прагнення до якнайшвидшого входження у міжнародний інформаційний простір і впровадження інтернаціональної термінології. Обидві тенденції на часі є потрібними.

У 1994 році побачив світ перший український хемічний стандарт "Елементи хімічні та речовини прості". Стандарт укладено колективом хемічного факультету Національного університету ім. Т.Шевченка під керівництвом проф. М.Ю.Корнілова. Стандарт встановлює терміни у науці, промисловості та освіті. Терміни, регламентовані у стандарті, обов'язкові для використаних у всіх видах нормативної документації, довідковій та навчально-методичній літературі, що належать до хемії, хемічної промисловості та споріднених галузей. У стандарті повністю замінені українські назви хемічних елементів латинізованими відповідниками, отже золото передається як Аурум, мідь - Купрум, кисень - Оксиген, вуглець - Карбон, срібло - Аргентум, ртуть - Меркурій, залізо - Ферум, водень - Гідроген, азот - Нітроген, сірка - Сульфур, оливо (свинець) - Пломбум, цина (олово) - Станум та ін. Стандарт допускає можливість використання українських термінів тільки для простих речовин, отже назва елемента Ферум, а простої речовини залізо. Аналіз термінологічної літератури показує, що нема двох різних назв для елемента і простої речовини утворених цим же елементом (крім вуглецю, кисню, полонію) ні в одній із сучасних термінологій. Автори стандарту зазначають, що назви елементів, як власні назви, належить писати з великої літери.

У 2000 році розробники стандарту здійснили проєкт стандарту "Елементи хімічні" на заміну ДСТУ 2439-94 "Елементи хімічні та речовини прості". У цьому проєкті стандарту України замість українських назв хемічних елементів знову є латинізовані назви, які стандартуються, українські назви, записані курсивом в дужках як традиційні вважаються синонімами і не стандартуються. Є у проєкті стандарту довгоперіодний варіант періодичної системи Д.І.Менделєєва, в якому наведені назви елементів міжнародні, "українські", які повторюють міжнародні та російські.

Запропонована у стандарті, ще в 1994 році, латинізована термінологія хемічних елементів активно впроваджена в життя, особливо в середніх школах. Видано відповідні таблиці хемічних елементів, підручники, є ряд популярних і навчально-методичних публікацій. Останній варіант періодичної системи Д.І.Менделєєва призведе до того, що в українських навчальних закладах буде назва елемента гідроген, а в російських водород. Це торкнеться і технічної документації.

Уважний огляд термінів хемічних елементів інших країн (Росії, Англії, Німеччини) показує, що ні в одній із них національні терміни хемічних елементів не відкинуті і не замінені латинізованими. Наприклад, Au золото (рос.), gold (англ.), Gold (нім.), відповідно Ag - сребро, silver, Silber; C - углерод, carbon, Kohlenstoff; Cu - медь, copper,

Kupfer; Fe - железо, iron, Eisen; Pb - свинец, lead, Blei; Sn - олово, tin, Zink; O - кислород, oxygen, Sauerstoff. H - водород, hydrogen, Wasserstoff; S - сера, sulphur, Schwefel.

Тому слід в державному стандарті України стандартувати українські назви хемічних елементів: срібло, золото, мідь, залізо, ртуть, плумбій, станий, вуглець, сірка, водень, кисень, азот, а як дозволені синоніми використовувати латинські назви: аргентум, аурум, купрум, ферум, гідраргіум, плумбум, станум, карбон, сульфур, гідроген, оксиген, нітроген. Повернутися до написання назв хемічних елементів з малої літери.

ПРО ДЕЯКУ КРИТИКУ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

© Богдан Рицар, Роман Рожанківський, Виталь Моргунюк*, 2000

Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, Львів

* УкрНДІ ССІ, Київ

В «Урядовому кур'єрі» від 22 січня 2000 року було опубліковано статтю Михайла Хойнацького «Термінологія через шафу», в якій автор не вперше критикує українські термінологічні стандарти. Зокрема, авторові не подобається те, що протягом шести років Держстандарт затвердив близько 600 термінологічних стандартів, бо у колишньому СРСР таку кількість було розроблено за 30 років. Напевне п. Хойнацький хотів би, щоб і Україна стандартувала свою термінологію років зо тридцять і була підстава сказати, що, оскільки в Україні немає устандартованої термінології, то ділову і науково-технічну документацію будемо писати російською мовою. До речі, велику частину стандартів СРСР розробили українські фахівці і мусили викладати їх російською мовою.

Критикують термінологічні стандарти часто. Крім статей у періодичних виданнях Держстандарт отримує чимало й листів. Діапазон критики — дуже широкий і часом критика — справедлива. Але найчастіше критикують українську термінологію російськомовні люди, які часто самі себе вважають двомовними або й українськомовними, і критикують те, що їм не смакує або не влазить у рамки їхнього російськомовного способу мислення і тому здається зайвим і непотрібним. Бажання відродити нормальну незросійщену українську мову і вернути те, що примусово було вилучено чи спотворено, сприймають або умисно подають як «незрозуміле витягування на поверхню архаїзмів» чи «вертання до печерної мови». Є й такі, які вважають, що головне — щоб російська термінологія була правильна, а перекласти на українську — то вже особиста справа будь-якого перекладача.

«Переважає більшість стандартів», — пише автор зазначеної вище статті, — «не обговорювалася широким колом фахівців і не рецензувалася в Інституті української мови НАН України». Що це далеко не так, можна легко переконатися, якщо підняти справу будь-якого затвердженого стандарту. У кожній — чимало відгуків, пропозицій, погоджувальних листів від провідних організацій відповідного профілю, тому що за процедурою розроблення і затвердження стандартів треба: 1) розробити проект стандарту одною чи кількома зацікавленими організаціями; 2) розіслати на відгуки в усі провідні та зацікавлені у стандарті установи і організації; 3) проєкспертувати у Технічному комітеті стандартизації науково-технічної термінології Держстандарту та Міносвіти і науки (ТК СНТТ) після опрацювання відгуків і пропозицій, що надійшли на першу редакцію проєкту; 4) розіслати на погодження до провідних організацій